

NaRo

Diagnostika nadání – mimo ŠPZ

Problematika identifikace

- Vymezení nadání není jednotné, ani přístupy k identifikaci
- **Identifikace** – podstatný moment; současnost - individualizace vzdělávání
- Problematika – diferenciací (jinak v PV, jinak na ZŠ a SŠ, jinak učitelem, rodičem, pracovníkem PPP), erudovanost učitelů

Základní principy při identifikaci a výběru nadaných dětí

(podle Dočkala, 1999)

- PRINCIP STEJNÝCH ŠANCÍ
- PRINCIP VĚDECKOSTI
- PRINCIP MULTIDISCIPLINARITY
- PRINCIP STUPŇOVITOSTI A VZRŮSTAJÍCÍ KOMPLEXNOSTI Dočkal (1999)

Charakteristika nadaných dětí

Jazyk a učení

- mluví a čtou velmi brzy a mají širokou slovní zásobu
- rády diskutují, vyjadřují se, mluví...
- nadprůměrný rozsah pozornosti
- ptají se na mnoho otázek
- rozvinuté pozorovací schopnosti
- pamatují si informace, které viděly, slyšely
- problémy jsou pro ně výzvou, vybírají si složité aktivity, jako např. šachy, sbírání rozmanitých věcí, a to dříve než v 5 letech, zajímají se o knihy, atlasy a encyklopedie
- zajímají je kalendáře, hodiny, puzzle
- šikovné v kreslení, hudbě a dalších druzích umění
- specifický učební styl

Charakteristika nadaných

Psycho-motorický vývoj a motivace

- chodí brzy
- vykazují raný nebo zrychlený vývoj jemné motoriky v psaní, kreslení, vybarvování a stavění věcí
- **milují úkoly, které vyžadují přemyšlení**
- **touha prozkoumat věci**
- **zvědavé, ptají se „proč“**
- **extrémně aktivní a cílevědomí**
- chtějí „obsáhnout“ a osvojit si prostředí
- baví je učení
- mají široké zájmy
- jsou extrémně aktivní a orientované na cíl

Charakteristika nadaných

Osobnostně–sociální (psychosociální) charakteristika

- potřebují méně času na spánek
- více závislé na dospělých, co se týče komunikace
- mnohem efektivněji interagují s dospělými než s dětmi
- citliví na nečestnost a neupřímnost ze strany dospělých, silná potřeba spravedlnosti
- zajímají se o témata, jako jsou smrt, válka, světová bída

Dítě bystré

- Zná odpovědi
- Zajímá se
- Odpovídá na otázky – podle požadavku
- Má dobré nápady
- Je vůdcem skupiny
- Přijímá úkoly a poslušně je vykonává

Dítě nadané

- Klade otázky
- Je velmi zvědavé
- Diskutuje o detailech, myslí do hloubky
- Má neobvyklé nápady
- Je samostatné, často pracuje samo
- Úkoly přijímá kriticky, dělá jen to, co je baví

Dítě bystré

- Poslouchá se zájmem
- Lehce se učí
- K naučení potřebuje 6-8 zopakování
- Chápe významy
- Preferuje vrstevníky
- Plní zadání

Dítě nadané

- Vyjadřuje vlastní názory a pocity
- Většinu věcí již zná
- K naučení potřebuje 1-2 zopakování
- Samostatně vyvozuje závěry
- Preferuje dospělé
- Iniciuje vlastní projekty

Dítě bystré

- Je vnímavé
- Přesně reprodukuje
- Baví ho škola
- Absorbuje informace
- "technik"
- Dobře si pamatuje
- Je spokojené se svým učením a výsledky

Dítě nadané

- Je vysoce vnímavé
- Přichází s novým způsobem řešení
- Baví ho učení
- S informacemi pracuje
- "vědec"
- Kvalitně usuzuje
- Je velmi sebekritické

Etapy identifikace nadaného

- A. Nominace (navržení k bližšímu sledování)
- B. Screening (mapování)
- C. Individuální vyšetření, hloubková pedagogická diagnostika (obvykle ŠPZ, klinický specialita)
- D. Návazná opatření pro vzdělávání i volný čas (úprava učiva, IVP atd.)

Identifikace I.

- **Objektivní metody**

1. IQ testy
2. Didaktické testy (nejsou běžnými testy)
Mohou být tzv. výstupní testy
3. Standardizované testy výkonu (měření různých schopností a znalostí), dotazníky
4. Testy kreativity (psychologové, upravené např. testy hudební umělecké tvořivosti)

Identifikace II.

- **Subjektivní metody identifikace**
 1. Učitel, skupina učitelů
 - Jeden učitel – zaujetí
 - Vhodné: cca 5 učitelů
 - Nedostatek: hodnocení podle prospěchu
 2. Spolužáci
 3. Rodiče
 4. Autonominace

Charakteristik pro identifikaci nadaných žáků - ukázka části testu pro rodiče - (Fořtík, Fořtíková, 2015)

80 % odpovědí „většinou, často“ může svědčit o nadání

Příklady otázek:

1. Začalo vaše dítě číst ještě před vstupem do školy
2. Pokud ano, naučilo se to samo?
3. Hraje vaše dítě na nějaký hudební nástroj?

Zaškrtněte kategorii, o které si myslíte, že nejlépe		většinou	často	občas	málokdy
1.	Má široký slovník, vyjadřuje se jasně a plynule				
2.	Rychle myslí				
3.	Snadno si vybavuje fakta				
4.	Chce znát, jak věci fungují				
5.	Je vášnivý čtenář				
6.	Neustále se snaží měnit stávající				
7.	Snadno se začne nudit				
8.	Chce zát zdůvodnění "proč"				
9.	Klade otázky téměř na cokoli				
10.	Má rádo věci pro dospělé a chce být se staršími				
11.	Je dobrodůh				
12.	Vydrží se dlouho soustředit				

Nejčastější nástroje pedagogické diagnostiky

- I. Pozorování
- II. Rozhovor
- III. Dotazník
- IV. Analýza výsledků žákovy činnosti
- V. Zapojení do soutěží
- VI. Spolupráce s rodiči

Učitel má na diagnostiku poměrně krátké období, vhodné učitelem oslovit rodiče, kteří poskytnou informace o zájmech dítěte, mimoškolních aktivitách

Nástroje pedagogické diagnostiky

I. Pozorování

- Nejčastější a nejsnazší způsob
- Vědomá činnost s cílem potvrdit nebo vyvrátit hypotézu (nadání)

Doporučení postupu:

1. **Stanovení cíle** (pravidla, doba, způsob)
2. **Vlastní pozorování** (archy)
3. **Formulace závěrů**
4. **Problémy při rozhodování** (rychlé a neúplné vyhodnocení, závěry vyplývají z přesvědčení pozorovatele, ne z jevu samotného, povrchní interpretace, nepřesná registrace zjištěných dat)
5. **Podmínky úspěšného pozorování**
 - Komplexnost pozorování
 - Objektivní pozorování
 - Archy, více učitelů
6. **Oblasti pozorování**

Nástroje pedagogické diagnostika

Oblast pozorování

- Intelektové charakteristiky a projevy
- Učební styl
- Emocionální charakteristiky a projevy
- Sociální charakteristiky a projevy
- Tělesné charakteristiky a projevy
- Zájmy a volnočasové aktivity

ad 6. Oblast pozorování

a) Intelektové charakteristiky a projevy

- Ne vždy odpovídají aktuálním školním výsledkům!

Otázky:

- ✓ Má žák v některém oboru výrazně nadprůměrné znalosti?
- ✓ Má žák vynikající paměť?
- ✓ Objevuje souvislosti mezi jevy i tam, kde je ostatní nevidí?
- ✓ Je jeho vyjadřování nezvyklé, často originální?
- ✓ Jak dlouho se dokáže koncentrovat na téma, které ho zajímá?
- ✓ Projevu neobyčejnou zvědavost?
- ✓ Klade otázky výrazně častěji než ostatní?
- ✓ Má rozvinutou představivost?
- ✓ Volí často neobvyklé postupy?
- ✓ Bývají jeho nápady nezvyklé?
- ✓ Doplnuje verbální projevy učitele nebo spolužáků svými poznámkami?

Oblast pozorování – pokr.

b) Učební styl

Otázky:

- Je schopen se rychle adaptovat na nezvyklé učební prostředí
- Preferuje výrazně skupinovou nebo individuální práci?
- Dokáže pracovat samostatně?
- Odmítá nebo vyžaduje při práci přesné instrukce?
- Jaký je jeho učební styl?
- Dokáže popsat myšlenkové postupy
- Má pracovní tempo odlišné od ostatních?
- Vnímá téma v širokém kontextu?

Oblast pozorování – pokr.

c) Emocionální a další osobností charakteristiky a projevy

Otázky:

- Projevuje žák výrazně zvýšenou citlivost na podněty?
- Je žák přehnaně kritický ke svému okolí i k sobě samému?
- Vyhýbá se riskování, soutěžení, není-li si jistý vítězstvím?
- Má velmi vyvinutý smysl pro spravedlnost?
- Reaguje často impulzivně?
- Projevuje předčasný zájem o existenciální problémy a témata morálky?
- Má zvýšenou/sníženou potřebu emocionální podpory a přijetí okolím?

Oblast pozorování – pokr.

d) Sociální charakteristiky a projevy

Otázky:

- Jaké je postavení žáka ve třídě?
- Projevuje vůdcovské sklony nebo stojí většinou mimo hlavní dění?
- Má potíže v sociálních kontaktech?
- Má potíže při adaptaci?
- Preferuje kontakty se staršími kamarády a dospělými?
- Porušuje často formální pravidla chování, školní řád?
- Dostává se do problémů kvůli nerespektování autorit?
- Je introvert? Odmítá často kolektivní činnost?
- Dokáže se identifikovat s vrstevníky?
- Vyžaduje nepřiměřenou míru pozornosti k vlastní osobě a zájmům?
- Vnímá dospělé jako rovnocenné partnery?

Oblast pozorování – pokr.

e) Tělesné charakteristiky a projevy

- V pozdějším věku často negativní vztah k pohybovým aktivitám. Ale rozdíly.

Otázky:

- Existuje u žáka výrazný rozdíl mezi úrovní intelektového a tělesného vývoje?
- Jak vyspělá je jeho motorika?
- Vyhýbá se sportovním aktivitám?
- Brání mu nezralost jemné motoriky v realizaci jeho nápadů?

f) Zájmy volnočasové a další aktivity

Proč to preferují?

Rodiče sledují, čemu dávají děti doma přednost. Učitelé sledují, co dělají děti rády ve třídě, škole.

Oblast pozorování - pokr.

pozor na perfekcionismus nadaného

- Nebývalá preciznost brání odevzdat práci v termínu
- Ke správným výsledkům dochází i přes nedodržení daného algoritmu
- Hledá různá, paralelní řešení
- Projevuje neochotu přerušit činnost, která ho zaujala

Nástroje pedagogické diagnostiky

III. Dotazník

- Univerzální neexistuje
- Chování (behaviorální škály)
- Výkony

- Centrum rozvoje nadaných dětí, www.nadanedeti.cz
- Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, sekce nadání a nadaní, www.ippp.cz
- Metodický portál Výzkumného ústavu pedagogického v Praze
- www.rvp.cz
- <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=10848>

Nástroje pedagogické diagnostiky

IV. Analýza studijních výsledků

- Nemělo by být přeceňováno
- Nadání nemusí mít nejlepší školní výsledky
- Nadání nemusí cítit podporu okolí, mohou ztrácet motivaci

Inspirativní úlohy

- Nemusí být pouze na jeden konkrétní předmět, ale mohou pomáhat při odhalování nadaných žáků

Nástroje pedagogické diagnostiky

Analýza studijních výsledků – pokr.

Portfolio

- Osobní složka žáka
- Zdroj i nástroj poznání žáka
- Původ slova – řečtina „prázdna peněženka“, italština „deska na spisy nebo listiny“, francouzština „prázdny spis“, čeština „sbírka záznamů o sobě“
- Smysluplné nastavení procesu vzdělávání se zohlednění jeho individuálních potřeb
- Vtažení žáka do procesu vzdělávání
- Důležité sebehodnocení

Nástroje pedagogické diagnostiky

Portfolio - typy

- **Dokumentační** – nejširší, základní, informační funkce. Zařazovány všechny materiály vznikající v průběhu výuky, v určitém čase třídění. Kresby, testy, pracovní listy, pracovní plány, myšlenkové mapy, „deníky“
- **Reprezentační** – „výkladní skříň“, představení nejlepšího, ukázky maximálních výkonů. Používá se např. při přechodu na další vzd. stupeň, k PZk. Vybírá žák.
- **Diagnostické a hodnotící** – k materiálům přidáváno žákovské sebehodnocení, učitelské hodnocení, komentáře spolužáků, rodičů apod. Vzniká obvykle na základě dokumentačního portfolia.

Portfolio - zaměření

- Nižší ročníky – vhodné; obsahově širší
- Starší žáci – učitel jedna vzd. oblast, jeden předmět
- Co žák umí, jak se učí, jaké má dispozice

Tvorba:

- Systematické pozorování a shromažďování materiálů
- Výzvy a nabídky ke zpracování
- Rozhovor a třídění materiálů se žákem
- Analýza výsledků, práce s chybou, zdůraznění schopností
- Shrnutí, zapsání záměrů, sestavení plánů rozvoje

Portfolio

- Nemají předepsanou formu
- Nejčastěji desky, šanony, krabice aj.
- Možná i elektronické
- Výjimečně si žáci nosí s sebou domů
- Úskalí:
 - Časová náročnost (pedagog, žák)
 - Formálnost (může se vytrácet rozhovor)
 - Obava ze zneužití „citlivé údaje“ – kde mít?

Výběr nadaných

Princip:

- stejných šancí
- vědeckosti - výběr tříd podle prospěchu
- multidisciplinarita – výběrový tým (pedagog, oborový pedagog, psycholog, pediatr)
- stupňovitosti a vzrůstající komplexnosti – didaktické testy, rozborů předchozích činností uchazeče
- přirozené součásti výchovně vzdělávacího procesu – výběr není jednorázová akce
- reverzibility výběru – Gardner považuje za nejdůležitější moment vzniku mimořádného manifestovaného nadání tzv. **krystalizační zážitek**. Výběr není nikdy definitivní a nezvratný.